

על הסגנון.

1.

הסגנון והתוכן.

סקור המבוכה בכל שאלה, שיש לה יחס אל הסגנון, הוא כמעט תמיד בזה, שהעקמנים אוהבים תמיד להבחין בין הסגנון והתוכן, ורואים אותם כשני יסודות נפרדים. עוד פ ר ין, כמרומני, באמרו, "מה היה נורדון – בלשן או משורר?" נע בשאלה זו, ואולם עד היום לא הדר עוד האור אל כמה מחזות אפלים לדעת, כי אין בעולם סגנון כשהוא־לעצמו ותוכן כשהוא־לעצמו, כי אם יש יצירה אמיתית והיא בהכרח גם בת־סגנון וגם בת־תוכן, או יצירה מזויפת, והיא בהכרח מחוסרת סגנון ותוכן גם יחד.

צריך לקבוע את זה במסמרים במחזות מפולסלים אלו, שהסגנון אינו רק כלי־קבור לתוכן, כי אם התוכן עצמו. הרעיון או הרגש שלא נולדו עם סגנונם – לא נולדו כלל. רעיונות הולכים וחוזרים; סגנונים אינם חוזרים לעולם. לא המהשבה החדשה באה לעולם, כי אם סגנונה החדש. רק אלה, שלא עמדו כלל על מהות הסגנון, מבדילים בין הסגנון והתוכן. רק אצל ההמון יצויר סגנון בלי תוכן או תוכן בלא סגנון. המצוים אצל אכטות יודעים, כי אחת משהי אלה: או ששניהם ישנם, או ששניהם נעדרים. הסגנון אינו לבושה של המחשבה – הוא אויר קיומה ונשמת חייה. אל נא תנסו להסריד ביניהם, כי אין להסריד. מי שמאמין להכיר את אפלטון או אפילו את קנט על־פי הרצאת מחשבותיהם על־ידי אחרים, אינו אלא מנעם. היצירה הנאמנה אין לה שני אמצעים של בטוי. הבטוי היחידי – זהו הסגנון. הסגנון – זהו מקלט המחשבה, שנמלטה על נפשה מפני צלל־התהת, החדפים תמיד אחריה ושואפים לבלעה.

.II

סוד הסגנון.

ושוכ אחס שואלים: מה הוא סגנון ומה הם הסימנים, שעל סיהם נכירנו? ואולם הן זהו עיקר הסגנון, שאין להכיר אותו על-פי סימנים מיוחדים. כל מה שנתן להיות מוגדר ומסמן בסגנון אינו אלא לברשו החיצוני, הארעי. לא, הסגנון האמתי הוא למעלה מכל זה. מה שמכנים בו אחרות שליכה ומוצקה, מה שיוצר את הסובסטנציה שלו – זהו דבר שאין לו דמות ושם. זהו הסוד של כל יצר – הסוד הנעלם גם מכנו עצמו... הושבים, שהקביעות היא מסמני המובהקים של הסגנון; וגם זה לא נכון. כל סגנון, שסימניו החיצוניים קבועים ואינם משתנים אינו אלא דבר שבהרגל-אפריורי ידוע של סגנון, ולא דבר שכמהות. סגנון כזה אפשר לקבל משום שנבוליו ואסיו גלויים. כל העמל עליו יזכה בו. הסגנון, בתור בטוי הרח הסימני, גם בעליו אינם מכירים בו, כי על כן הוא מלח היצירה, כוד סודה ונשמת נשמתה. סגנון כזה יתלבש בכמה לבושים, וקים עם זה במהותו היחידה לעולם. כל ברק-יצירה חדש, הריהו גם גלוי חדש בסגנון. בכל סגנון קבוע יש כבר העדר היותה. זה הכלל: כל סגנון, שהוצר על-ידי בעליו הכרה שלמה, הולך ונעשה למגירה ידועה, שהאמן אמנם נשען עליה בשעת הולשה, ואולם שהיא מטעפת את דמות יצירתו. כל דרך כבושה, ואפילו על-ידי האמן עצמו, אינה מובילה למרחקים. סגנון כזה למה הוא דומה? לפוס בלום, היודע כבר את נפש רוכבו. הבגעה לו ואמונת עבר לבעליו. את רוכבו לא יפיל אהור... ואולם הסגנון האמתי למדי-דבר הוא. עליו אין לשבת בבטחון ושאננות יתירה; אך הוא יגלה לנו תעלומות לא שערנון. הוא אינו יודע את הכנחה ואת הקסאון לעולם.

חירות חיצונית עם קביעות סימית – זהו סגנון האמן. בקשוהו אצל גדולי המשוררים שבכל דור ודור – אצל שקספיר וניטה, פושקן וטולסטוי – ותמצאוהו.

.III

על השחרור מן הסגנון.

כי נביא ההמון אצל כל אומה ולשון הוא כמעט תמיד דוקא בעל-השכלונה, חסר הסגנון הגמור – זהו דבר מובן מאד. השאיפה לסגנון היא קודם כל כליון לב: האדם לאמת עצמית, להתרחקות מן המקובל, מזה שאינו נובע מעצם הגשמה; שאיפת היחיד היא למצוא את עולמו, ולו גם במהיר אכרת כל העולמות הזרים. איש-הסגנון הוא קודם כל האיש אשר כח לו להם קיר. וההמון אוהב רק את המטבע, העוברת-למחרת.

אך מי שאינו יודע לזלול בדברים, מי שאין בכחו להפקיר אוצרי-אוצרות זרים לשם פרוד-זהב קמץ משלו, זה לא יהיה איש הסגנון לעולם ולא יזכיר את איש-הסגנון לעולם. איש-הסגנון אינו בהול. הוא בטוח בשלו. ימים רבים יהיה נהד, במעמקי האדמה יחפור, ואת אשר לא לו ישיב בכח. ההפך ממנו הוא בעל-השבלונה, בא-כחו של ההמון. זה שואף לבלוע את הכל. כל העולם והחלל העולםי - כלם שלו, בכלם יש לו חלק. הוא לא יותר על דבר. ואולם בעצם הוא נשאר תמיד עירום וחסר-כל. מי שלא הפקיר מעולם גם לא זכה מעולם.

יש תקופה בחיי האמן, שעל פני כל יצירתו רועד יופי קטנו נוגע עד הלב. עוד איזה סוד מתוך מאפיל על כלה, המגדה והמבטיח, אף כי אין עוד בו השלימות הנמורה. זאת היא התקופה של לידת הסגנון, הור צמיחתו האביבית. עדים אנהנו עוד לסלא המתחולל, חזן חביב שסוף עוד גם על כשלונות האמן. בחוסר בטחוננו של הסגנון כחו המסיר. עוד לא נתגלה הכל. עוד טרם יראה הנבול. זהו היופי הלוקח לב-היופי אשר אפס קצתו נראה; הכח הגדום עוד במסתרים.

בסגנון כזה מצטיינות היצירות הראשונות של גדולי המשוררים. עוד עקבת-המלחמה הרעננים נראים בהן. שותפים אנו עוד לחבלי היצירה של האמן, ובכל כבוש שלו כאילו חולקים גם אנו אתו שלל. גם נמנמו חביב עלינו. נמנמם זה, מוכן מאליו, עוד מעיד על הפיונו של האמן, ואולם נמנמם זה אינו בשום-פנים סימן לחוסר-סגנון. להפך. דוקא זה, שאינו נכשל בסיו לעולם ואינו מנמנם לעולם, - זה שסגנון עומד מוכן לו תמיד-אחריו תהיו מהיררים ביותר. זהו החשוד על חוסר-סגנון. לאיש-הסגנון כל מלה, כל כסוי באים בנס. כצפרים חרדות מעוספות המלים תמיד על ראשו - נראות ונעלמות, ואין לתססן. מתוך הערסל הוא קורא להן, מתפלל להן, וכל מלה באה לקול קריאתו, אבוקה מאירה היא לנפש היוצר, כאילו הוא הכיר אותה בראשונה, כאילו הוא זכה בה בראשונה. ציד יקר היא לו, שהקרה לפניו אלהים. על בן כה תיקר בעיניו גם המלה הפשוטה ביותר והרגילה ביותר - ערבה ניכר אצל איש-הסגנון, ניכר מתוך יחס היוצר אליה; ויהם זה עובר בלא-יודעים גם אל הקורא. מכיר הוא תיבת, כי כל מלה היא כאן „בת-יחידה“, והכל חייבים בכבודה. אל סגולותיה העצמיות של המלה אנו מצרפים גם ששון גלויה חבלי גלויה על-ידי המשורה.

לא מ,חבלי הסגנון נשקפת איפוא הסכנה ליצר, כי אם להפך - הסכנה מתחילה מן הרגע שמוסקים חבלי-הסגנון, משעת הנצחון, שעת הכבוש. הסגנון - תרדו שאיפה. שאיפה נצחית להשתחרר, להתגלות. ואולם שאיפה היא לתכלית כזו, אשר ברנע שנשיג אותה, היא שוב אובדת לנו... הסגנון, שכבר הניע לקצה התפתחותו, שבא כבר לידי גלויה, - חרדת יצירה אין עוד עמו. אתו בא אותו הבפתון

ביצירה, שהוא לפעמים מסוכן מכל גשוש ובקשת-דרך. כבוש הסגנון - שעת נסיון גדולה היא לכל אמן. זה, שכח הבו עוד לא עזבהו, ידע להפקיר גם את אשר כבש, והצמאון לגלות בעצמו מעמקים חדשים יבער בו עוד ביתר שאת. זה, אשר אימת המדבר ונדודיו עליו, ישמח על המנוחה ועל הנחלה אשר מצא, ולא ידע, כי בשעה זו, שעת נצחוננו, שוב הכל אבד לו.

אהרי כבוש הסגנון יש עוד נצחון יותר גדול - זהו השחרור מן הסגנון. מקודם עלינו למצוא את עצמנו, ואחר-כך - להשתחרר מעצמנו. מקודם בונים מחיצה, ואחר-כך ממהרים להרוס אותה. עת להבנס לתוך ה„עונה“, ועת לצאת מתוכה - להמלם מתוכה. המבצר אשר זה עתה לכד האמן, יקפץ לבית-כלאו אשר לא יצא עוד ממנו, אם לא יסתר לעזבו בעוד זמן...

רק העצמיזת הדלה מתגדרת תמיד בסגנונה, בכבושה הראשון, ומנללת בו עד רדתה קבר. האמן בן-התורין אינו מתבצר. תמיד הוא הורם על מנת לבנות. כאותו העוף האנדי הוא מת, ממית את עצמו מתקופה לתקופה, וקם בכל פעם לחיים חדשים.

אותה שעה, שהאמן השיג את עצמו, הוא עוזב את עצמו. עינו הצמאה מתחילה תוספת את אשר מעבר לגבולין. אותה שעה אינו חושש להכניס לתוך „עונה“ שלו גם את אשר היה זר ומסוכן להכניס בתקופת-יצירתו הראשונה. העונה מתרחבת מתוכה. עצמיזתו שחוקה משעבדת לו את הקרוב ואת הרחוק גם יחד. העולם מתגלה ברכבות נליוו. אין עוד קרוב ואין עוד רחוק, בכל אשר תדרוך רגל האמן, שערי המלאות לפניו נפתחים.

רבים הם במסדרתנו הללי הסגנון. ולא רק לסגנון הלשון אני סבון, כי אם עוד יותר לסגנון האמנות - לסגול צורות ידועות והיקף-יצירה ידוע. ובשידה אמנם גם אלה קשורים תמיד בסגנון הלשון. חללי-סגנון לנו מזה ומזה - מאלה שלא כבשו את סגנונם, וגם מאלה שלא ידעו לבזו לכבושיהם. אלה עזבו את שללם וחותרים בלי הרף אל החומים הרחוקים, אם גם זה למעלה סבחותיהם; ואלה סרנו מזופי יצירתם רשת לעצמם ובמפרץ-התכלת השוקם קמאו ספרשי אניתיהם.

ואינני יודע: אולי האתרוגים, היודעים לכצר את חוטתם, אלה שמכיון שמצאו את עצמם שזב אינם פורשים מעצמם - אולי הם מביאים את צורת יצירתם ליד שלימות נמורה, בשעה שהראשונים, נודדי הנצח, אינם זוכים לכך לעולם. אך המסתח האנדי של, אוצר הרוחות, אשר יעקרו את אניותינו מתוך הים הקרושי וישאנו דרחק מזה והלאה-הוא בידי הראשונים, אלה שהם מרימים בראשונה לפנינו את הוילון ומראים לנו את ארצות המלאות, אשר הם בעצמם אולי לא יבואו שמה לעולם..

רק בכח הבזז אנו משתחררים מעצמנו, אנו נוילים את עצמנו.

אודיסה, 1917.

